

סוד קיצור הסבל: איך הפכו רוב השנים במצרים לנוחות ומענגות?

יהודים הם "עם סגולה", ככתוב "והייתם לי סגולה". לכן כל אחד מחפש את הסגולה לקבלת התפילות לפני הקב"ה. את המפתח שמסיר את הצער והכאב ומביא להגשמת משאלותינו.

אנו רוצים לפתח היום נקודה משנת חיים, שנוכחתי בנכונותה וגם שמעתי מאחרים על ההתממשות שלה. חכמינו אמרו: "כל המקבל עליו עול תורה, מעבירים ממנו עול דרך ארץ". מי שמתמסר לשרת את הקב"ה באופן של "עול" ומחויבות ללימוד התורה, זוכה להסרת המועקה מענייני העולם.

הרעיון הוא, שיהודי מוכרח להתעלות מעל ומעבר לעצמו. הקב"ה לא מוותר על הגשמת הייעוד ותובע מכל אחד ואחת לנשום את מטרתו בחיים. לכן ככל שאדם מתרומם מעל עצמו ומקבל את עולו של הקב"ה בפן החיובי והמאיר, כבר אין צורך למשוך אותו בפן השלילי. אבל אם חס ושלום שוקע במחויבות לחיי העולם הזה, הקב"ה נאלץ להחזיר אותו בשעבוד קשה ומייסר ח"ו.

כדי להבין היטב, אנו רוצים להעלות תמיהה גדולה שעומדת במרכז ההיסטוריה שלנו: איך הפכו רוב השנים במצרים לנוחות ומענגות? איך קרה שגזירת שעבוד נוראה של 430 שנה במצרים, הסתכמה בסופו של דבר בחמישית ממנה – ב-86 שנים ושאר השנים היו עוד יותר נוחות מהחיים בארץ?

ההסבר כביר: היה להם את השכל לבחור **שעבוד נוח**. הם בחרו להשתעבד לקב"ה, בדרך מתוקה של לימוד תורה בישיבה ואז כבר לא היה צורך בשעבוד כואב למצרים. אולם לאחר שחלפו השנים ואחרון בניו של יעקב אבינו שירד עמו מארץ ישראל – מת במצרים, עזב הדור הבא שכבר נולד במצרים את הישיבה ואז הקב"ה נאלץ לקיים את השעבוד כפשוטו באופן צר ומציק.

נתחיל מההתחלה: פרשת השבוע, "וייגש", היא שלב היסטורי בחיי אבותינו. היא הופכת את כיוון התנועה ומובילה מהארץ לגלות מצרים. אחרי כמעט חומש שלם שמספר על ההגעה של האבות מחוץ לארץ וההתבססות שלהם בארץ ישראל, פרשת וייגש הופכת את הכיוון ואבותינו עוזבים את הארץ למצרים. יעקב אוסף את משפחתו ויורד בשבעים נפש למצרים. למעשה, אנו לא נחזור לארץ ישראל עד סוף התורה ורק ספר יהושע יספר על התיקון של פרשת וייגש.

המסר הכואב של פרשת וייגש, מתבטא ממש בתוך ספר התורה. היא הפרשה היחידה שאין לה סיום. היא כתובה בספר התורה ברצף אחד עם פרשת ויחי, ולכן מתוך ספר התורה עצמו – ולולי המסורת שעברה בעל פה מאז עזרא הסופר – לא ברור איפה פרשתנו מסתיימת והיכן מתחילה פרשת ויחי.

כל פרשה מסתיימת כפרשה "פתוחה" או "סתומה". פרשה "פתוחה" פירושה, שהפרשה מסתיימת באמצע שורה ומשאירים אחריה רווח תשע אותיות והפרשה הבאה מתחילה בשורה הבאה. פרשה "סתומה" פירושה, שיש הפסק תשע אותיות מגמר הפרשה הזו והפרשה הבאה מתחילה באותה שורה. אולם פרשיות "ויגש-ויחי" הן היחידות שאין ביניהן הפסק. אין להן לא סוף ולא התחלה.

רש"י מתייחס לכך בתחילת פרשת ויחי וכותב שהיא פרשת השעבוד למצרים ולכן התורה משאירה את תחילתה "סתומה", מעורפלת ולא ברורה. כרמז לסתימת עיניהן של ישראל.

1. רש"י תחילת ויחי: למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה [שאינן לה הפסק מפרשת וייגש ותחילתה סתומה ולא ברורה]? אלא כיון שנפטר אבינו יעקב, נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם.

וכיון שבסופו של דבר, גם פרשתנו "וייגש" נגמרת בצורה סתומה ולא ברורה, מובן שכבר בפרשתנו ניטעים היסודות של שעבוד מצרים, שיגיע לשיאו בפרשיות הבאות.

החושך הרוחני ששורה על פרשתנו, בא לידי ביטוי נוסף בנקודה מעניינת מאוד.

בראשית מז: ויאמר אלוקים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי הא-ל אלוקי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם.

יעקב עוזב את הארץ וליבו מוצף מתח וחרדה מהצפוי לקרות. יעקב מבין היטב את המשמעות המטלטלת של הרגע: אין כאן רק עזיבה גיאוגרפית, כי אם עזיבה נפשית ותודעתית. עם ישראל עוזב את העצמאות בארץ הקודש ועובר להישלט בידי עם זר. אדם נשלט, כל מציאותו משתנית. מאדם בוחר הוא הופך להיות עבד שמאבד את האמון ביכולת לשנות את עצמו ואת המציאות. אצל יהודי זה ביטול של עצם מציאותו וייעודו. יעקב ירא והקב"ה מתגלה אליו ומבטיח כי תכלית הגלות היא טובה.

כאן מעלה המשך חכמה תמיהה: למה התורה מדגישה שהקב"ה התגלה אל יעקב "במראות הלילה", דבר שלא מצאנו כמותו אצל אברהם ואצל יצחק? במיוחד שזו כבר ההתגלות השנייה ליעקב שמתרחשת בלילה - בחלום הסולם?

בראשית כח: ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה סולם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עלים וירדים בו

התמיהה גדולה, משום שאצל לבן ובלעם מצאנו התגלות בלילה ורש"י כותב שם שדרך ההינבאות לגויים היא בלילה, כאדם ההולך אצל פילגשו בהיחבא. אבל לנביאי ישראל מתגלה דווקא ביום?

במדבר כב: וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק: ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי – רש"י: אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה וכן לכל נביאי אומות העולם וכן לבן בחלום הלילה, שנאמר 'ויבא אלוקים אל לבן הארמי בחלום הלילה' - כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא.

המשך חכמה עונה רעיון חזק: כל חייו של יעקב אבינו הם **לגלות את ההארה בחשיכה**. יעקב אבינו מתקן תפילת "ערבית", כי יעקב הוא זה שמגלה על בשרו כי גם החושך מואר באור יקרות והוא סביבת עבודה אלוקית. בשתי ההזדמנויות הללו מתגלה אליו הקב"ה במראות הלילה, משום שבשני המקרים עוזב יעקב את הארץ ויוצא לחוץ לארץ. לכן הקב"ה מקדים ומתגלה אליו בחשיכה, כדי לומר ש"לילה כיום יאיר" וגם הלילה מואר בפנימיותו בהשגחה גדולה.

משך חכמה: 'ויאמר אלוקים לישראל במראות הלילה' – הנה אצל אברהם ויצחק לא מצאנו זה, רק ביעקב כאן ובויצא. היינו מפני שהיה מוכן לצאת לחו"ל לגור ולכן בא אליו התגלות אלקות בלילה, להראות שאף בלילה בחשכת הגלות שורה שכינה בישראל, כמו שאמרנו גלו לבבל שכינה עמהם. וזה שאברהם תקן תפילת שחרית ויצחק מנחה [תפילות של אור] ויעקב ערבית [תפילה של חשיכה].

[בהמשך לזה, ביארנו בשיעור לפרשת וייצא בשנה שעברה, נקודה יקרה: בעוד שתפילות שחרית ומנחה הן חובה, תפילת ערבית נתקנה כתפילה של רשות ועם ישראל קיבל אותה מעצמו בתור חובה. הביאור: תפילות שחרית ומנחה מסמלות את "להגיד בבוקר חסדך", את ההתגלות האלוהית המוארת בימים היפים והבהירים של החיים. ותפילה כזו היא חובה מטעם הכרת הטוב.

תפילת ערבית היא תפילה של חושך, היא גילוי של "אמונתך בלילות", של עומק האמונה שגם כשהקב"ה נסתר ומסתתר והכול הולך הפוך, הוא גם מנהל את הדברים. ותפילה כזו היא זו שלא רוצים לתקן. מוטב היה שלא נגיע אליה. אבל לאחר שישראל הלכו לגלות ואלו הפכו להיות חיינו – אז קיבלו לחובה ואנו מטמיעים בתוכנו את ההבנה שאין נקודה חשוכה בעולם].

אם כן, רוח של גלות והסתר פנים שורה על סוף פרשיות וייגש ותחילת יחי. וכאן מגיע המהפך המדהים. זה הפסוק החותם את פרשת וייגש והבא אחריו הפותח את פרשת יחי:

2. בראשית מז: וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה וירבו מאד: ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה

הגלות במצרים מתחילה עם תנופה אדירה של שגשוג והתפתחות. עם ישראל מתיישב בארץ גושן ונאחז בקרקע. הוא מקים בה אחוזות והם גדלים ורבים. המפרשים מבהירים את משמעות ההדגשה "ויאחזו בה", כי לא חלו עליהם גזירות יוסף שחלו על המצרים. בעוד שסוף פרשת וייגש מתארת

בהרחבה כיצד יוסף משתלט על כל הנכסים המצריים ומלאים אותם לפרעה תמורת קבלת אוכל בשנות הרעב, אחיו פטורים מגזירות הצנע והם מתפתחים וצומחים.

יתירה מכך: "ויחי יעקב בארץ מצרים" – יעקב אבינו חי לראשונה. המובחר שבאבות שרק באמצע פרשתנו אמר בכאב: "מעטים ורעים היו שנות חיי", שכל חיי רדפוני צרת עשו, צרת לבן, צרת דינה, צרת יוסף וכו', זוכה סוף-סוף לשבת בשלווה ולראות אושר מבניו ונכדיו. המשפחה כולה מלוכדת תחת מנהיגותו רחבת הלב של יוסף, וגם ברוחניות כולם הולכים בדרכו של ישראל סבא.

מדרש שכל טוב: 'ויאחזו בה' - לקחו אחוזת קרקע ובתים. 'ויפרו' בבנים ובבנות. 'וירבו' - בנכסים. 'מאד' - יותר מן המצרים, שהם היו נותנים חומש וישראל לא נתנו חומש, ועוד יותר שהקב"ה היה בעזרם לפרותם ולרבותם, כמו שהבטיח ליעקב 'אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם'.

וכל אחד קורא ונדהם: להיאחז במצרים?! לשגשג בארץ המיצרים והגבולים?! הם הרי ירדו לשם להשתעבד ולהתענות תחת יד המצרים, כפי שהכריז הקב"ה מראש באוזני אברהם אבינו: "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה?"

התמיהה הרבה יותר רחבה: זה לא שבנקודת זמן קצרה הם נהנו במצרים ואחר כך עברו לסבל. למעשה, **רוב השנים במצרים היו טובות ומענגות והם יותר שגשגו מאשר סבלו שם**. הבה נפתח סוגיה מרתקת בפשט המקרא ונשאל שאלה פשוטה: כמה שנים היו אבותינו במצרים? וכמה שנים מתוכן הם סבלו והשעבדו תחת המגף המצרי?

התורה והמפרשים מציגים לא פחות מחמש אפשרויות שונות. פרשת בא מביטה אחורה ומסכמת את משך התקופה בה שהו אבותינו במצרים.

שמות יב: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים **שלישים שנה וארבע מאות שנה:**

התורה כותבת בתור סיכום של מה **שכבר קרה: 430 שנה** היו אבותינו כבולים בארץ מצרים.

פרשת לך לך מקדימה את המאוחר וצופה את העתיד לקרות ומנבאת כי בניו של אברהם עתידיים להשתעבד ולהתענות במצרים 400 שנה.

בראשית טו: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם **ארבע מאות שנה:**

בפועל ממש אנו יודעים כי שני התיארוכים לא התממשו כפשוטם ואבותינו לא היו במצרים 430 שנה ואפילו לא 400 שנה, אלא חצי מכך. חז"ל מחשבים כי במצרים נולדו בסך הכול שני דורות: עמרם ומשה ושני דורות לא נמשכים 400 שנה. במיוחד שאבא ובן חיים חלק מהשנים כשהן חופפות זו לזו.

רש"י: אי אפשר לומר [430 שנה] בארץ מצרים, שהרי קהת מהבאים עם יעקב היה, חשוב כל שנותיו (133) וכל שנות עמרם בנו (137) ו-80 של משה - לא תמצאם כך. ועל כרחך, הרבה שנים לקהת עד שירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעו בשנות קהת והרבה משנות משה נבלעים בשנות עמרם.

לכן חז"ל מבהירים שהם שהו במצרים רק **210 שנים**.

בראשית מב,ב: הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה - **רש"י:** 'רדו' ולא אמר 'לכו' (אף שהיה ראוי לתפוש לשון טוב ולא 'רדו'), אלא רמז **למאתים ועשר שנים** שנשתעבדו למצרים כמניין רדו.

אולם האמת היא שהם לא שהו במצרים אפילו 210 שנים, כי **רוב השנים** הן היו טובות ומענגות עוד יותר מאשר בארץ ישראל! כך שהם לא באמת שהו ב"מצרים" לשון "מיצר ומצוק", ארץ הדם והאימה. הנה חז"ל אומרים שהשעבוד לא החל כל עוד אחרון השבטים חי, וכיון שלוי הסתלק 94 שנים אחרי שירד למצרים, נמצא שהשעבוד נמשך לכל היותר **116 שנים** (210 פחות 94).

פירוש המזרחי שמות ו,טז: שנות לוי משירד למצרים עד מותו הם 94 שנה ... תוציאם מה-210 שנה **ונמצא שלא היו ימי השעבוד רק 116 שנה.**

אולם גם 116 אינו המספר הסופי, שכן הלחץ הלך והתגבר בהדרגה והשעבוד המוחלט החל מאוחר ונמשך 86 שנים מתוך 210. זאת כמניין שנותיה של מרים הנביאה, שנולדה בעת שהחל השעבוד ונרמז בשמה "מרים" מלשון "מרירות" והיא הייתה בת 86 בעת יציאת מצרים.

שמות רבה כו,א: גזירה הראשונה שגזר פרעה על ישראל, שנאמר 'וימררו את חייהם', העמיד לו הקב"ה גואל - זו מרים על שם המירור [שנולדה אז והייתה ביציאת מצרים בת 86].

כך שנפלנו מ-430 שנה ל-116 שנה ועוד יותר ל-86 שנה - שהן בדיוק עשרים אחוז, חמישית, מהמספר המקורי: 430. וכל אחד תמה: איך התכווצה הגלות בשמונים אחוז?

לגבי עצם ההתכווצות מ-430 ו-400 ל-210, נאמרו בחז"ל הסברים ידועים והובאו בהערה¹.

השאלה העיקרית היא על 210 השנים במצרים עצמה: איך רובן הפכו להיות טובות ומענגות והסבל הצטמצם ל-116 שנה ו-86 שנים?

[ב. נעיר בדרך אגב ולחביבותא דמילתא, שני רמזים קלאסיים שהמשפחה תיהנה לשמוע סביב שולחן ליל הסדר והם קשורים בשני המספרים האחרונים שעומדים לנגד עינינו: 86 ו-116.

למה שותים בליל הסדר ארבע כוסות? ההסבר הידוע הוא כנגד ארבע לשונות גאולה שנאמרו למשה בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". אבל עדיין לא ברור למה שותים ארבע כוסות לזכר לשונות הגאולה ולא אוכלים ארבע לשונות פרה?

רעיון מבריק המובא בספר "תורת חיים", שכתב הרב אברהם חיים שור, מגדולי רבני גליציה לפני כ-400 שנה, בן משפחת "שור" המעטירה, אח התבואת שור וצאצאי הבכור שור: המילה "כוס" היא בגימטריה 86 [גם מבחינה הלכתית כוס היא רביעית וידועה שיטת הגר"ח נאה שרביעית היא 86 סמ"ק]. והנה לכתחילה היו אמורים ישראל לשתות במצרים חמש כוסות תרעלה, לסבול שם 430 שנה שהם חמש פעמים 86. אבל הקב"ה חס והפחית ארבע כוסות פורענות – ארבע חמישיות 86 והשאיר רק כוס פורענות אחת, 86 שנות שעבוד. לכן שותים ארבע כוסות של גאולה כנגד ארבע כוסות התרעלה שנחסכו מאתנו והפכו להיות ארבע כוסות של גאולה.

3. תורת חיים חולין צא: היה נגזר על ישראל שיהיו משועבדים במצרים 430 שנה, ועיקר שעבודם לא היה אלא שמונים ושש... נמצא שחסר משעבודם ארבעה חלקים ולא השתעבדו אלא חמישית.

¹ לגבי עצם זה שהקב"ה הוריד את 430 ו-400 השנים ל-210, כבר אמרו חז"ל "שקושי השעבוד השלים". אבל עדיין קשה להבין את הפסוק בפרשת בא, שבני ישראל ישבו במצרים בפועל ובלשון עבר 430 שנה? באמת הגמרא אומרת שזה אחד הפסוקים ששינו לתלמי המלך וכתבו "במצרים ובשאר ארצות", משום שהדברים קשים מאוד.

הש"ך כותב רעיון מיוחד במינו. הוא מלמד איך ללמוד פסוק בתורה. התשובה כתובה מול העיניים ורק צריך לדעת לקרוא. התורה מקפידה לכתוב: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים". שכן "בארץ מצרים" - בגבולותיה הגאוגרפיים של מצרים – הם לא היו 430 ולא 400 ורק 210. רק "במצרים" – בתודעת הפחד והאימה הפסיכולוגית – הם שהו אכן 430 שנה. כי חלפו בדיוק 430 שנה מאז מעמד ברית בין הבתרים בו שמעו על התוכנית לגלות מצרים, עד יציאת ישראל משם. והקב"ה ברחמיו המרובים חס עלינו ועשה למדנות על הדברים של עצמו: אף שהיינו אמורים לסבול 430 שנה, אבל למעשה החשיב את כל השנים בהן פחדנו מהתוכנית לרדת למצרים, כאילו שהינו שם בפועל.

למה הדבר דומה? חולה לב שומע מהרופא כי עליו לטוס לדרום אפריקה לעבור ניתוח מעקפים מרובע תחת הרדמה מלאה ואחרת חיי בסכנה. הנה החרדה מהניתוח לא מתחילה ברגע הנחיתה או לבישת מסכת ההרדמה, אלא מיד ששומע מהקרדיולוג בקופת חולים עד כמה חיי בסכנה ומה מצפה לו. וכך החשיב הקב"ה את כל 430 השנים מאז ברית בין הבתרים כאילו שהו במצרים.

כך בברית בין הבתרים אמר "בארץ לא להם" ובאותם ימים גם ארץ כנען הייתה "לא להם", שהרי האבות היו מיעוט זניח בארץ. לכן עשה הקב"ה פלפול על הדברים של עצמו והחשיב גם את שנות הארץ כחלק מהגלות. בנוגע למספר "400 שנה" בברית בין הבתרים ולא 430, מוסבר במפרשים כי מלידת יצחק אבינו, שהיה זרעו הראשון של אברהם שעליו חלה הגזירה, עד יציאת מצרים חלפו בדיוק 400 שנה.

והשתא ניחא שתיקנו ארבע כוסות, ש"כוס" בגימטריא 86 ונחסר מהשעבוד ארבע פעמים "כוס". ולהכי כתיב 'וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים' שלא השתעבדו אלא חלק חמישית מ-430 שנה.

ב. עוד רמז נהדר אודות המספר 116: פרשתנו מספרת על הרגע המדהים בו מסיר השליט המצרי את המסכה ומתגלה כ"אני יוסף, העוד אבי חי"?!. יוסף מפציר למהר להביא את אבא למצרים כדי שיראה במו עיניו את הכבוד לו זוכה הבן האובד. יוסף מוסיף ומצייד אותם במתנות לאביו במטרה לפוגג איכשהו את כאבו הנורא. ואולם יוסף בוחר במתנות פשוטות שאינן משקפות לכאורה את ההערכה לאביו הדגול. סוד בחירת מתנה הוא חפץ שייגע בליבו של המקבל, כלי מתאים לאישיות הייחודית, ואולם יוסף בוחר מתנות סתמיות לכאורה.

התורה אומרת "ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים מטוב מצרים" ורש"י מביא שני פירושים: "יין ישן שדעת זקנים נוחה ממנו" ו"מדרש אגדה – גריסים של פול". יוסף שלח בקבוק יין מצרי ומילא שקים של "פול מצרי" גרוס, המאכל הלאומי במצרים: "פול", קטנית שעושים ממנה חומוס (ומגשים עם שמן זית, פלפל חריף וביצה קשה).

ואיך לומר, שתי המתנות קשות לעיכול: א. יין ממצרים?! ארץ מצרים לא משתבחת בגפנים שלה. היא ארץ חמה ואינה מקום לגידול כרמים משובחים. ולכן ברור שיעקב יעדיף לעשות קידוש על יין מהר חברון או מרמת הגולן. ובכלל קשה להניח שיעקב ישתה יין שהוא לא יודע מי הכינו ומה רמת יראת השמים של הבן שחי לבדו 22 שנה בערות הארץ.

ב. שק קטניות גרוסות?! אם מישהו רוצה לתת מתנה לרבי מליובאוויטש, האם היה עומד במעמד חלוקת הדולרים לצדקה עם שק "קטניות"?! האם לא היה מתאים יותר לשלוח ספר עם חידושי תורה שכתב יוסף במצרים?! תמונות של שני הנכדים שנולדו במצרים ויעקב לא יודע מקיומם?!

עונה החיד"א רמז נאה: יוסף צופה את כאבו של אביו שייאלץ לנטוש בראש משפחתו את אדמת הארץ הקדושה ולרדת למצרים. כדי לנחמו שולח יוסף בקבוק "יין ישן" והמילים "יין ישן" הם בגימטריה 430, לומר כי הדברים קורים בגזירה עמוקה שנאמרה בברית בין הבתרים כי "גר יהיה זרעך". ואולם יוסף מוסיף ומנחמו כי הגלות לא תארך כל כך הרבה שנים, אלא רק "פול גרוס". המילה "פול" היא בגימטריה 116, כמספר שנות השעבוד מאז פטירת לוי ועד היציאה ממצרים, ו"פול גרוס", כדי לרמוז שהשעבוד יהיה חסר וחצוי ולא יימשך חלילה 430 שנה.

חיד"א פתח עיניים מגילה טז,ב: 'שלח לו יין ישן' בגימטריה 430, לקיים גזירת ת"ל שנה במצרים שדעת זקנים – אברהם ויצחק - נוחה הימנו ורוצים בגזרתו יתברך... ושלא גריסים של פול, לרמז שיהיה לחצאים כמו גריסין שהן חצאים, והשעבוד לא יהיה אלא "פול" שנים [בגימטריה 116].

ואחרי הרמזים היפים, מתחזקת השאלה המרכזית: איך התכווצה הגלות ורוב 210 השנים במצרים עצמה, היו חיי עונג ונחת?].

הרבי מליובאוויטש הזכיר כמה פעמים רעיון נפלא בתור **סוד המרת הסבל**. בכל רגע עומדת דרך פשוטה להמיר דרמטית את הנגזר משמים ולשפר את מאורעות החיים.

² הרבי מליובאוויטש מבאר (ליקוטי שיחות י'157): יוסף התכוון להקדים את הבאות ולשגר מסר נחמה לאביו. כשהאחים יחזרו עם הבשורה "עוד יוסף חי והוא משנה למלך מצרים", יעקב יקרא לילדיו ויבקש הסברים ואז עלול לגלות אמת מרה ונוראה: בניו שיקרו לו כל השנים, הם ידעו שלא 'טרוף טורף יוסף' ולא 'חיה רעה אכלתה', אלא עשרה אחים תפשו נער בן 17, כפתו אותו והכריזו 'לכו ונהרגו, לכו ונשליכו, לכו ונמכרו!'. וכל ההתרגשות מהמפגש החדש עם יוסף תהפוך לתוגת הלב וצער. המענה של יוסף לכאב המפלח את אביו הוא "גריסים של פול". יוסף רומז: 'אבא אהוב, הגריסים נותנים תועלת דווקא כשפוררים אותם לחתיכות, וכך ההשגחה העליונה רצתה **סיפורו אותנו לפירורים**. כדי להציל את העולם מהרעב, ולהוריד אותך למצרים בכבוד, רצה הקב"ה שהמשפחה תתפרק ואני ארד למצרים'. וזה גם המסר מאחורי המתנה הראשונה: "יין ישן". יוסף לא שלח סתם יין אלא "יין ישן". הוא אומר לאביו: "היין הזה הוא בקבוק ישן. את הבקבוק הזה לא קניתי הבוקר כשהתגליתי בפני האחים. אפילו לא לפני מספר חודשים כשהם הפיעו בפני לראשונה, את הבקבוק קניתי לפני **עשרים ושתיים שנה**. כבר אז, במעמקי השאול והכאב, כשהתגלתי מבור אחד בשכם לבור אחר במצרים, הייתי בטוח כי יום יבוא ונאמר **יחידיו "לחיים"** על כל הסבל הזה. עוד לא ידעתי מה ואיך, אבל הייתי בטוח שיש פשר לכאב".

ג. אפתח עם סיפור אישי שהתרחש בשיעור פרשת השבוע אותו אני מוסר בראשון לציון. לפני כעשר שנים עמדתי לסיים את השיעור ונותרו חמש דקות עד תפילת ערבית. צץ במוחי סיפור כלשהו וסתמתי את חמש הדקות. בעודי חוגר את האבנט, ניגש אדם מכובד בשם ר' אשר גוטמן ואמר: "הרב, אני ממתין כבר שנתיים להתגשמות הסיפור שלך". מה?! מתברר שהוא סובל מדאגה שמעיקה עליו, הבת המושלמת שלו לא מוצאת את החצי השני שלה והוא ואשתו מתייסרים. בדיוק שנתיים קודם סיפרתי סיפור והוא קיבל התחזקות בעקבות הסיפור, אבל הסגולה לא עובדת.

הסיפור היה כזה: שנתיים קודם נכנסתי למכולת בכפר חב"ד ועל דוכן העיתונים עמדו שבועוני סוף השבוע. באותו שבוע התקיים מעמד "סיום הש"ס" העולמי ושערי העיתונים הציגו תמונות מרשימות. דפדפתי בעיתון והגעתי למדור "מכתבים למערכת". היה שם מכתב מרטיט שכתבה אישה:

"השבוע, אני והילדים נצטרף לבעלי ונסיים את הש"ס.

"לפני שלוש שנים ספגנו מהלומה. הילד הגדול נזרק מבית הספר והילד השני התבייש ללכת לאותו מוסד. ביתנו נחרב. שני ילדים בבית בלי עתיד. ערב אחד ביקש בעלי לדבר. "תראי, אנו צריכים נס, וכדי לזכות לנס, עלינו לעשות משהו בלתי רגיל. תלו מודעה על שיעור מדי ערב, אין לי חשק להתחייב ואין לי אומץ לדרוש ממך לשלם מחיר. אבל מי יודע? אולי ניקח על עצמנו והקב"ה ירחם.

"מאותו ערב, הנושא המרכזי בביתנו הוא 'אבא הלך לשיעור? אבא חזר מהשיעור?'. לא יצאנו לחופשות שלוש שנים כי אבא לא מוותר על השיעור, ולשמחות משפחתיות מגיעים אחרונים כי לאבא יש שיעור עד שמונה. אז השבוע, כשאבא יסיים את הלימוד, אנחנו והילדים נסיים אתו יחד...".

התרגשתי מהסיפור וסיפרתי אותו במסגרת השיעור שלי, ומסתבר שאותו ר' אשר, שמחפש שידוך לבתו, לקח את הדברים ברצינות וקיבל שיעור יומי בשש בבוקר. כעת, שנתיים אחרי, הוא בא להתלונן בפני מספר הסיפורים שהסגולות לא עובדות... מה יכולתי לעשות? באותו שבוע טסתי לכינוס השלוחים ובעת עלייתי על האוהל הקדוש של הרבי, התפללתי עבורם מכל הלב. המציאות הייתה ששלושה חודשים אחר כך, הוא נכנס לשיעור והכריז בקול גדול: "הרב, שני כלה". החתונה התקיימה על גג אולמי הדר דימול וכובדתי לברך את הברכה האחרונה...

מונחת כאן תובנה גדולה שבגדולות: בחיים חייב להיות שעבוד, הקב"ה ברא עולם כזה בו יהודי מוכרח להתרומם מעבר לעצמו ולקבל על עצמו מחויבות. אולם עומדת בפני האדם הבחירה האם **לבחור בשעבוד נוח או לא נוח.**

הוא יכול לקבל על עצמו "עול תורה", שהוא התמסורת ומחויבות ללימוד התורה יותר מרגילותו ואז ייחסך ממנו "עול דרך ארץ", שהוא עול מכאיב ומבלבל. ולהיפך: הוא יכול להסיר חלילה "עול תורה" ואז יצטרך לקבל "עול דרך ארץ".

מה שקרה במצרים הוא שמיד כשיעקב ירד, הורה לבניו לפתוח "בית תלמוד", מקום בו יתייעו ביגיעת נפש לעמוד על עומקה של סוגיה. זה אף פעם לא קל, לא לאנשים כערכנו ואפילו לא לאנשים כמותם. ראשית, להקיף על מחויבות בזמנים קבועים. לבוא בגשם וברוח, בערנות ובעייפות. שנית, ביחס ללימוד עצמו: הגמרא מספרת על כותי שנכנס לשיבה בבבל וראה את רבא מתאמץ בהבנת סוגיה, עד שאצבעות ידיו אדומות מדם. להתייגע בכל מילה בתמצות התורה שבכתב ובעומק דברי חכמינו. למעט בתאוות החומר עד ש"כך דרכה של תורה: פת במלח תאכל ומים במשורת תשתה".

כל עוד חיו השבטים, בני יעקב, הם שברו את הגוף והראש **בעמל תורה** והיו טרודים ב"חומר ובלבנים" רוחני: ב"ליבון הלכה", קושיה ותירוץ והבנת סברא – והשעבוד הזה המיר את השעבוד ההוא ובכך יצאו ידי חובת "ועבדום וענו אותם". אולם אחרי שמתו כל השבטים, בני יעקב, הדור החדש שגדל במצרים סגר את הספרים והעדיף לעשות כסף כחלק מהאומה המצרית – ואז נאלץ הקב"ה להחזיר את הילדים אליו בדרך אחרת, קשה ונוראה: "ועבדום וענו אותם" כפשוטו.

4. **אבות ג,ה: כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.**

ליקוטי שיחות טו/9-408: בשעה שיהודי יגע בעבודה הקשה של לימוד התורה, הוא יוצא ידי חובת העבודה הקשה של גלות מצרים ואינו צריך לעשותה בגשמיות... אולם לאחר סיום התקופה הראשונה, שנעשה חסר ביגיעה בתורה – התחיל שעבוד מצרים כפשוטו.

יסוד הדברים בזוהר הקדוש: **זוהר ג קנג,א:** וימררו את חייהם – היא התורה (שהיא חיינו). בעבודה קשה – זו קושיא, בחומר – זה קל וחומר, בלבנים – זה ליבון הלכה. ובכל עבודה בשדה – זו ברייתא [שהם דברי תנאים שנשארו מחוץ למשנה, כמו השדה]. שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנויה, הללו מכשירים ומטהרים והללו פוסלים ומטמאים.

ניכנס לעומק הרעיון: איך זה באמת עובד? כיצד "עמל תורה" מחליף את עמל מצרים ועמל דרך ארץ? עלינו להיכנס לעומק התכלית של "שעבוד מצרים". זו אחת הסוגיות הכואבות בכל ההיסטוריה היהודית. למה נגזר השעבוד והרי לא קדם שום חטא לשעבוד מצרים?

ספר בראשית הוא ספר ישר ובנוי על סיבה ותוצאה. מידה כנגד מידה. אדם וחווה חוטאים ומגורשים מגן עדן. קין הורג את אחיו והוא נע ונד עד שנהרג בעצמו. חם מבזה את אביו ונענש. יהודה משתתף במכירת יוסף ונענש במעשה תמר וכו'. ואז מגיעים לספר שמות והקערה מתהפכת על פניה. עם שלם סובל 86 שנה, והם לא עשו שום דבר רע. גרוע מכך: גזירת "ועבדום וענו אותם" נגזרה בברית בין הבתרים עוד לפני שהדור ההוא נולד? האם יש סבל בלא עוון?!

האברבנאל על ההגדה מלקט שמונה תירוצים לשאלה כמו: עונש לאברהם אבינו ששאל "במה אדע כי אירשנה" או עונש לשבטים על מכירת יוסף ועוד. ואולם הבעיה היא ש'החוטאים' עצמם – אברהם והשבטים – נחו בשלום על משכבם ואילו בניהם שלא עשו דבר חטפו 86 שנות שעבוד?

אדמו"ר הזקן בתורה אור הולך בדרך הפוכה (כביאורו השביעי של האברבנאל שם). שעבוד מצרים לא היה עונש, אלא זיקוק, בירור, הפרדה וטיהור. זה הכאב הראשון בהיסטוריה שלא היה תוצאה מהעבר, אלא להיפך, הכנה והכשרה לקראת ההקמה של עם ישראל במתן תורה.

שלוש פעמים מתאר התנ"ך את מצרים בתור "כור הברזל" ומסתתר כאן רמז מהותי: כשמוציאים זהב מהאדמה, הוא מעורב במיני מתכות זולות כמו "כסף, פלטינה, בדיל וניקל". במטרה לזקק את הזהב הטהור ולהפריד את המשובח מהטפל, מחממים אותו בחום גבוה (1000 מעלות) וכך הזהב המוצק עובר התכה והמסה לנוזל והוא מופרד מתוך המתכות האחרות.

גם באדם יש זהב ויש מתכות זולות. יש כוחות עילאיים של אמונה ואהבה ומסירות לאחרים, ויש גם אגו, ואהבה עצמית ומשיכה לעונג חומרי. הבעיה היא שהזהב העדין מתקשה להתמודד עם הדחיפות של המתכות הזולות. האמונה מתקשה להתחרות בדחפים הלוחצים של החומר.

בדרך למתן תורה נדרשו ישראל לטהר עצמם וכאן בא התהליך הכואב של השעבוד: מצוקה קשה (ל"ע) מסלקת את כל הסיבות השטחיות לחיים ומכריחה אותנו לחפש בעומק נפשנו. הנפש הבהמית אופפת אותנו בחיפוש אחרי נוחות ועונג, אבל היא מתקשה למצוא תשובות מול הכאב של החיים. הכאב מסלק את עצם תפיסת החיים כרצף של פינוק ותענוג והיא מוצאת את עצמה בלא תשובות. כאן מוכרח אדם להרים את העיניים לשמים ולחפש את המשמעות האמיתית לחיים.

ניזכר בימיה הראשונים של הקורונה: המגיפה הפשיטה אותנו מהכול – מהמעמד, מההצלחה, מהקרירה, בקושי היינו רשאים ללבוש נעליים – ולראשונה הבטנו לתוך עצמנו ושאלנו: אז מה נשאר לי? מה הופך אותי לעשיר? איבדנו הכול ומצאנו אוצר: חשפנו את האוצרות האמיתיים שגדלים לצידנו בבית, ומצאנו זמן פרטי ללימוד והעמקה. מצוקה היא זיקוק שמוציא את הטוב מתוך הרפש.

שעבוד מצרים הפשיט את בני ישראל מהכול, אבל הציף אותם בעושר נפשי. הם פתאום הבחינו בכך שהם סובלים כעם אחד, בני אברהם, יצחק ויעקב, וצעקו ביחד לשמים.

אולם כאן בא המהפך שהובא לעיל מספר הזוהר: אפשר להתברר בדרך יותר נוחה. יכול אדם לבחור תנור פחות צורב. הוא יכול למצוא את האמונה באמצעות מחויבות שלמעלה מטעם ודעת לשיעור תורה, כשנוח ולא נוח, ובאמצעות יגיעה בתורה עצמה, ואז השעבוד השלילי מתייתר.

סיפור מושלם: גביר נכנס למעונו של החפץ חיים וביקש עצה. לפני שנים ייסד קופת גמ"ח, אבל ההתעסקות גוזלת זמן ולכן הוא שוקל למסור את הניהול לידי עסקן בקהילה.

החפץ חיים פתח תהלים מזמור כג: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". ושאל מדוע מבקש דוד שטוב וחסד ירדפו אותו? הרי רדיפה היא כינוי לגורמים שדולקים להזיק? דוד היה צריך לבקש 'אך טוב וחסד ימצאוני כל הימים'? אלא משהו מוכרח לרדוף. החיים אינם יכולים להיות חופשיים ללא מחויבות, ולכן בקשתו של דוד הייתה שאם כבר להיות רדוף - אז מטוב וחסד. וגם אתה, סיים החפץ חיים לאותו גביר, תודה שהנך רדוף לתת כסף ולא חלילה להיפך, לקבל כסף...

ליקוטי שיחות א/5: הכוונה האמתית שנתנו לאדם את דאגות הפרנסה, משום שעל ידי זה נעשה שבור בעצמו ויוצא מהמציאות שלו – ונעשה כלי לאור הקדושה ... במילא מובן שהענין יכול להעשות גם ברגע אחד, אם רגע אחד יפיק את הכוונה הפנימית שבזה ויפעל את מה שצריך לפעול.

מה זה אומר בתכל"ס? מהו "עול תורה" עבור אדם בימינו? הרבי מבאר (תורת מנחם ב/179): "עול תורה" פירושו 'יותר מרגילותו'. טבע האדם שכל הוספה על הרגילות היא מאמץ בשבילו. אם הוא רגיל להגיע הביתה בשמונה בערב וללכת לאכול ולישון, כל שינוי בסדר היום לטובת הוספת שיעור תורה הוא שינוי בכל המערכות... נקבל על עצמנו הוספה בלימוד התורה ונזכה להארת ימי החנוכה בכל השנה כולה, ובעיקר, לאור שבעת הימים במנורת המקדש השלמה בקרוב ממש.

לזכות החתן הרב עוזיאל בן נחמה דינה

והכלה ליבא בת עלקא שיחיו

שינער

לרגל יום הנישואים, כט כסלו

ולחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם